

Hyvinvoiva ja terve kunta – ministeri Risikon työkokouskierroksen (syksy 2008) arviointi

Kerttu Perttilä, Kaarina Wilskman, THL

SISÄLLYS

1. Johdanto

- Tausta
- Työkokousten tavoitteet

2. Arvioinnin toteutus

- Arvioinnin tarkoitus ja tavoitteet
- Aineistot

3. Tulokset

- 3.1 Tilaisuuksiin osallistuminen
- 3.2 Yleisarviointi
  - Palaute järjestelyistä
  - Tilaisuuksien hyödyllisyys ja ohjelman sisältö
- 3.3 Keskusteluista koottua

4. Ideoita ja kehittämisehdotuksia

5. Päätelmät

1. Johdanto

Tausta

Hyvinvoiva ja terve kunta - ministeri Paula Risikon työkokouskierros oli kuntajohdolle suunnattu kutsutilaisuuksien sarja. Tilaisuuksien tavoitteena oli vahvistaa terveyden edistämisen rakenteita ja poikkihallinnollista yhteistyötä kunnissa, kuntayhteisöissä ja alueellisesti. Hyvinvointia ja terveyden edistämistä käsiteltiin tilaisuuksissa ylimmän kuntajohdon näkökulmasta.

Työkokouskierros koostui seitsemästä alueellisesta puolen päivän seminaarista, jotka järjestettiin lääneittäin, yksi jokaisessa läänissä paitsi Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen lääneissä kaksi tilaisuutta. Järjestäjinä olivat Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Terveyden edistämisen politiikkaohjelma, Kansanterveyden neuvottelukunnan paikallistoiminnan jaosto, Stakes, Kansanterveyslaitos ja Työterveyslaitos yhteistyössä lääninhallitusten ja alueellisten järjestöjen kanssa. Tilaisuuksiin kutsuttiin kunnanjohtajat, kunnanvaltuustojen ja -hallitusten puheenjohtajat sekä sairaanhoitopiirien, maakuntaliittojen ja oppilaitosten ylin johto, KASTE ohjelman aluetyöryhmien puheenjohtajat ja maavoimien aluetoimistojen johtaja.

Tilaisuuksien ohjelma oli rakenteeltaan kaikkialla samanlainen (ohjelmarunko liitteenä). Ohjelma kesti noin 3,5 tuntia ja sen päälinjat suunniteltiin yhdessä kohderyhmän edustajien kanssa. Läänin maaherra avasi tilaisuudet. Ministerin puheenvuoron otsikkona oli 'Tavoitteena hyvinvoiva ja terve yhteiskunta'. Kansanterveyslaitoksen puheenvuoro käsitteli aihetta 'Tiedosta terveystekoihin'. Järjestöjen edustajat olivat valmistelleet yhteenvedon siitä, miten järjestöt toimivat kullakin alueella kumppaneina ja voimavarana terveyden edistämässä. Tauon jälkeen valtionhallinnon edustaja puhui valtion taloudesta suhteessa kunnan talouteen ja hyvinvointiin. Stakesin puheenvuoron otsikkona oli 'Johtamisen rooli hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä' ja kuntajohdon kommenttipuheenvuoro oli otsikoitu 'Terveempi kunta, parempi menestys'. Terveyden edistämisen politiikkaohjelman johtaja teki lopuksi yhteenvedon haastaen kunnat ja alueet luomaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita ja vahvistamaan terveyttä edistävää yhteistyötä kunnissa ja alueilla.

Työkokousten tausta-aineistoksi oli koottu alueen väestön terveys- ja hyvinvointitietoa, joka jaettiin kokousaineiston mukana ja joka löytyy sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön nettisivuilta (STM: Terveys2015.fi >terveys kannattaa). Aineiston valinnassa ja laajuudessa oli kiinnitetty erityistä huomiota kohderyhmän tarpeisiin ja alueelliseen tilanteeseen.

Työkokousten tavoitteet

Työkokouskutsuissa tilaisuuksien teema avattiin seuraavasti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuskehitys vaikuttaa yhä enemmän kuntien talouteen. Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, sairauksien ehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat sekä inhimillisesti että taloudellisesti kannattava investointi. Kuntien ylimmällä johdolla on vastuu hyvinvointia ja terveyttä koskevista päätöksistä ja terveyden edistämisen johtamisesta.

Tilaisuuksien tavoitteena oli vahvistaa terveyden edistämisen rakenteita ja poikkihallinnollista yhteistyötä kunnissa, kuntayhteisöissä ja alueellisesti. Työkokouksia järjestettiin seitsemällä paikkakunnalla seuraavasti:

- Oulu   02.09.2008
- Turku   24.09.2008

- Rovaniemi 14.10.2008
- Helsinki 28.10.2008
- Tampere 06.11.2008
- Kuopio 10.11.2008 ja
- Kouvola 25.11.2008.

2. Arvioinnin toteutus

Arvioinnin tarkoitus ja tavoitteet

Arvioinnin tarkoituksena on tarkastella ministerin työkokouskierroksen toteutumista, onnistumista ja tuloksellisuutta sekä kirjata kokemuksia ja kehittämisehdotuksia jatkotoimenpiteitä varten.

Arvioinnissa selvitetään seuraavia asioita:

- Työkokousten toteutuminen: järjestelyjen toimivuus ja ohjelman tasapainoisuus;
- Työkokoukseen osallistujien profiili: osallistujien ammatillinen jakauma kunnittain/alueittain sekä alueiden edustavuus ja kattavuus;
- Työkokouksen anti kunnille ja alueille; ohjelman sisältö, hyödyllisyys, materiaalien käyttökelpoisuus, keskustelusta kootut näkemykset sekä paikallisten puheenvuorojen tuomat näkökulmat;
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kehittämistarpeet

Aineistot

Työkokousten välittömän arvioinnin aineistona käytetään

- osallistujaluetteloja
- työkokouksen palautelomakkeita
- työkokouksen keskustelumuiotia
- alueiden edustajien pyydettyjä puheenvuoroja
- järjestäjien tekemä havainnointi tilaisuuksissa.

Työkokousten vaikutusta hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi voidaan arvioida myöhemmin Kuntakyselyn 2009 avulla.

3. Tulokset

3.1 Tilaisuuksiin osallistuminen

Työkokousten tarkoituksena oli hakea yhteistä tahtotilaa ja sitoutumista hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen ja rakenteiden luomiseen sekä käydä yhteistä keskustelua teemaan liittyvistä kysymyksistä. Erityisesti toivottiin että tilaisuuksiin osallistuisi kunnanjohtajia ja johtavia luottamushenkilöitä. Kutsut oli tarkoitus osoittaa suoraan henkilönimillä kutsuttaville mutta sellaisia ajantasaisia osoiterekisterejä ei valtakunnallisesti ollut käytettävissä. Ensimmäiset kutsut lähtivät ammattinimikkeillä ja uusintakutsut lääninhallitusten kautta henkilönimillä. Uusintakutsut ja erityisesti marraskuuhun osuvien tilaisuuksien lähtivät tilaisuuteen nähden usein melko myöhään, joten tämä saattoi vähentää osallistujien lukumäärää.

Tilaisuuksiin osallistui edustajia 119 kunnasta (30 % kunnista), jakauma taulukossa 1.

Taulukko 1. Ministerin työkokouksiin osallistuneet kunnat alueittain.

Tilaisuudet	Kuntia/alue	Kuntien lkm joista osallistuneita	Osallistuneiden % -osuus alueen kunnista
Oulu Oulun lääni	47	25	53
Turku Varsinais-Suomen shp Satakunnan shp	78	31	40
Rovaniemi Lapin lääni	21	11	52
Helsinki HUS-piiri Kanta-Hämeen shp Päijät-Hämeen shp	62	12	19
Tampere Pirkanmaan shp Keski-Suomen shp Vaasan shp Keski-Pohjanmaan shp Etelä-Pohjanmaan shp	107	16	15
Kuopio Itä-Suomen lääni	57	14	25
Kouvola Etelä-Karjalan shp Kymenlaakson shp	22	10	45
Yhteensä	394	119	30

Tilaisuuksiin osallistui yhteensä 442 henkilöä, joista järjestäjien ja luennoitsijoiden osuus oli yhteensä 57 henkilöä. Osallistujat jakaantuvat ammattiryhmittäin taulukon 2 mukaisesti. Prosenttija-kauma ammattinimikkeittäin on laskettu osallistuvien lukumäärästä (n=385), johon ei ole laskettu mukaan järjestäjiä ja luennoitsijoita (57 kpl).

Taulukko 2. Työkokouksiin osallistuneet ammattiryhmittäin

Työkokouksiin osallistuneet (kaikki)	lkm	% *) (n=385)
Kunnan/kaupunginjohtajat	84	21.8
Sosiaali- ja terveysjohtajat	22	5.7
KV ja KH puheenjohtajat, SoTe ltk puheenjohtajat	96	24.9
Muut kuntaedustajat	25	6.5
Oppilaitokset	14	3.6
Järjestöt	63	16.4
Muut	81	21.0
Järjestäjät/luennoitsijat	57	-
Yhteensä	442	100

*) % lasketaan osallistujien lukumäärästä (n=385) ilman järjestäjiä.

Kunnanjohtajien osuus osallistujista oli viidennes (21.8%) ja luottamushenkilöjohdon osuus noin neljännes (24.9%). Sosiaali- ja terveydenhuollon johdon osuus on merkittävän pieni siitä syystä, että kutsuja ei heille ollut osoitettu, koska toiveena oli nimenomaan kunnan ylimmän johdon osallistuminen. Oletettiin, että jos kutsut menevät myös sosiaali- ja terveysjohdolle, kunnanjohtaja delegoi osallistumisen sosiaali- ja terveysjohdolle ja näin saavutamme pienemmän joukon kunnan ylintä johtoa.

Tilaisuuksiin osallistujat ammattiryhmittäin ja paikkakunnittain taulukossa 3.

Taulukko 3. Työkokouksiin osallistuneet ammattiryhmittäin ja paikkakunnittain.

Työkokouksiin osallistuneet	Oulu	Turku	Rovaniemi	Helsinki	Tampere	Kuopio	Kouvola
Kunnanjohtajat	20	24	8	9	12	9	2
Sos- ja terv.johtajat	6	5	2	3	2	2	2
KV ja KH pj:t, SoTe ltk pj:t	27	23	19	3	7	10	7
Muut kuntaedustajat	2	8	3	5	3	3	1
Oppilaitokset	4	2	1	6	0	1	0
Järjestöt	7	9	5	13	12	11	6
Muut	18	17	12	12	3	14	5
Järjestäjät/luennoitsijat	10	9	6	9	9	6	8
Yhteensä	94	97	56	60	48	56	31

Peruspalveluministeri Paula Risikko oli suunnitellut osallistuvansa kuuteen tilaisuuteen, mutta pääsi osallistumaan niistä kolmeen (Oulu, Helsinki ja Tampere). Ohjelmajohtaja Maija Perho sijaisti ministeriä Turussa, Rovaniemellä ja Kouvolassa. Kuntaministeri Mari Kiviniemi osallistui Kuopion tilaisuuteen.

3.2 Yleisarviointi

Osallistujat arvioivat tilaisuuksia palautelomakkeen avulla. Lomakkeessa kysyttiin tilaisuuksien hyödyllisyyttä sekä arviointia ohjelman sisällöstä, jaetuista materiaaleista ja käydyistä keskusteluista. Lisäksi vastaajilta pyydettiin kehittämisehdotuksia ja ideoita vastaavan tyyppisten tilaisuuksien järjestämiseksi ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kuntatyön vahvistamiseksi.

Palautelomakkeita jätettiin melko niukasti, yhteensä 105 kpl. Lomakkeiden lukumäärä vaihteli 8 - 27 palautelomaketta/tilaisuus. Palautetta tuli eniten Turussa ja vähiten Helsingissä.

Palaute järjestelyistä

Käytännön järjestelyissä harmitti selvästi eniten palautteen antajia se, että paikalla oli liian vähän väkeä kuntajohdosta ja että kutsuja olisi pitänyt lähettää laajemmin myös sosiaali- ja terveystoimen johdolle sekä muiden hallinnonalojen johdolle. Palautteen antajien mielestä liian moni kunta puuttui tilaisuudesta. Järjestäjiltä toivottiin vastaisuudessa kutsujen lähettämistä ajoissa. Yleensä tällaisia tilaisuuksia toivottiin enemmän alueellisina tilaisuuksina, esimerkiksi maakunnittain. Ilmoittautumisessa oli joillakin Webropolin kanssa ollut ongelmia. Jossakin tilaisuudessa tarjoilu ei vastannut lupautusta 'kevyestä lounaasta' ja jossain taas tarjoilun koettiin tukevan päivän teemaa.

Sisällöllinen arviointi

Yleisarvio tilaisuuksista oli palautelomakkeiden ja keskustelujen pohjalta hyvin myönteinen. Kokonaiskeskiarvo asteikolla 1 - 5 oli 3,9. Korkeimman keskiarvon sai tilaisuuden hyödyllisyys (4,2) ja alhaisimman keskiarvon keskustelut (3,4). Sisällöstä annettiin arvioksi keskiarvona 4,0 ja jaetuista materiaaleista 4,1. Tilaisuuksien kokonaiskeskiarvo oli paras Helsingissä (4,2) ja alhaisin (3,7) kolmella paikkakunnalla; Turussa, Rovaniemellä ja Tampereella. Arvioinnin jakauma tilaisuuksittain palautelomakkeiden mukaan taulukossa 4.

Taulukko 4. Tilaisuuksien yleisarviointi palautelomakkeiden mukaan.

Tilaisuudet	Hyödyllisyys	Sisältö	Materiaalit	Keskustelut	Tilaisuuden KA
Oulu	4,2	4,1	4,1	3,2	3,9
Turku	4,0	4,0	3,9	3,2	3,7
Rovaniemi	4,0	3,8	4,0	3,1	3,7
Helsinki	4,3	4,1	4,3	4,0	4,2
Tampere	3,9	3,8	4,0	3,2	3,7
Kuopio	4,7	4,2	4,2	3,4	4,1
Kouvola	4,4	4,3	4,1	3,5	4,1
Keskiarvo	4,2	4,0	4,1	3,4	3,9

Sanallisissa palautteissa tilaisuuksien todettiin toimivan hyvin juuri tällaisina tiiviinä, puolen päivän tilaisuuksina. Muutamat vastaajista toivoivat koko päivän tilaisuuksia, joihin liitettäisiin ryhmätöitä ja enemmän keskustelua. Muutamassa palautteessa kiitettiin erityisesti lyhyistä puheenvuoroista, kun taas melko monessa palautteessa todettiin, että asiaa oli liian paljon ja puhujilla ei ollut riittävästi aikaa asiansa esittämiseen. Keskustelu-aikaa toivottiin enemmän puheenvuorojen väliin. Joissakin palautteissa todettiin, että luentomuotoiset tilaisuudet eivät ole parhaita mahdollisia. Vaihtoehtona esitettiin paneelia ja siihen hyvää paikallista vetäjää.

Tilaisuuksien hyödyllisyys ja ohjelman sisältö

Tilaisuuksien *hyödyllisyys* arvioitiin varsin korkeaksi (ka 4,2). Kehittämisehdotuksina esitettiin että puheenvuorojen tulisi olla mahdollisimman konkreettisia ja hallinnonalojen yhteistyötä korostavia. Dialogisuuden tukeminen on tärkeää. Puheenvuoroissa tulisi tarjota käytännön esimerkkejä ratkaisuiksi. Arvioinneissa toivottiin myös suurten ja pienten kuntien näkökulmien selkeämpää esiin tuomista. Yhtäältä toivottiin rohkeita tulevaisuuden visioita ja toisaalta tämän päivän kuntien arki-työhön tarttuvia esityksiä. Nimekkäistä puhujista annettiin kiitosta. Heidän puheenvuoronsa herättivät yleensä myös keskustelua.

Ohjelman sisällön arviointi kertoo myös siitä, miten hyödylliseksi osallistuja oli kokenut tilaisuuden. Ohjelman sisällöstä annettiin hyviä arvioita (ka 4,0). Avaspuheenvuoron jälkeen ministeri piti katsauksen meneillään olevasta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtakunnallisesta kehittämistyöstä ja painotti puheessaan terveyden edistämisen rakenteiden ja johtamisen merkitystä. Kansanterveyslaitoksen puheenvuoro käsitteli kansanterveyden ja siihen vaikuttavien tekijöiden kehitystä. Järjestöjen puheenvuoro oli valmisteltu alueellisten kansanterveysjärjestöjen yhteiseksi kannanotoksi. Puheenvuorot olivat hyviä koonteja siitä, miten järjestöt voivat toimia paikallisesti kumppaneina hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä. Palautteen mukaan järjestöjen puheenvuorot koettiin jossain tapauksessa kuitenkin irralliseksi ja 'kosmeettisina' pidettäväksi.

Tauon jälkeen oli valtionhallinnon (VM, Suomen pankki) talouspoliittinen puheenvuoro terveyden edistämisen kuntatyön näkökulmasta. Nimekkäät puhujat saivat kiitosta ja heidän puheenvuoronsa herättivät eniten kysymyksiä ja keskustelua. Stakesin puheenvuoro käsitteli kuntien ja alueiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita ja johtamisen roolia. Käytännön kokemuksia yhteen vetävän teoreettispainotteisen rakennepuheenvuoron jälkeen asiaa tarkasteltiin konkreettisten esimerkkien avulla paikallisten kuntajohtajien puheenvuoroissa. Lopuksi puheenjohtajana toiminut ohjelmajohtaja Maija Perho haastoi yhteenvedossaan kunnat ja alueet aktiiviseen terveyden edistämistyöhön.

Tilaisuuksissa jaettua *materiaalia* pidettiin varsin hyvänä (ka 4.1), yleisten koulutusmateriaalien arvioiden mukaan jopa erittäin hyvinä. Materiaaleina jaettiin alueellinen tilastokatsaus, johon oli koottu tietoa kroonisten tautien riskitekijöistä, työssäkäyvän väestön terveyttä ja työkykyä ylläpitävästä toiminnasta, asukkaiden hyvinvointia ja palvelurakennetta kuvaavaa kuntakohtaista tietoa sekä puheenvuorojen paperikopiot. Materiaalit ovat saatavissa myös www.terveyskannattaa.fi ja www.terveys2015.fi sivuilta.

Ajan käyttö on monella tavalla hyvin herkkä tilaisuuden onnistumisen mittari. Useissa palautteissa todettiin kritiikkinä se, että keskustelulle ei ollut riittävästi aikaa. Toisaalta, joissakin tapauksissa kun keskustelulle olisi ollut aikaa, sitä ei käytetty. Tilaisuuksista ei juurikaan poistuttu kesken ohjelman.

3.3 Keskusteluista koottua

Puheenvuorojen jälkeen käydyissä keskusteluissa nostettiin esiin asioita, joista monet olivat valtiollalle viestitettäviä tai heiltä kysyttäviä asioita. Vilkkaimmat keskustelut käytiin pääasiassa ministerin avauspuheenvuoron ja valtiiovallan edustajan pitämän talouspuheenvuoron jälkeen.

Työkokouksen järjestämisestä yleensä annettiin kiitosta ja todettiin tämänkaltaisten tilaisuuksien auttavan kuntia terveyden edistämisen työssään. Terveyden edistäminen tuotiin esiin investointina, jonka tuotosten ennakointi on tärkeää ja johon sijoittaminen on eräänlaista riskirahoitusta. Toiminnan tulokset ovat nähtävissä pidemmän ajan kuluessa.

Suhteessa eri hallinnonalojen toimintaan terveyden edistäminen kuvataan usein 'oheistoimintana'. Näin ei kuitenkaan pitäisi tehdä. Terveyden edistäminen on ydintoimintaa myös muiden kuin terveydenhuollon tehtävissä, työ on saatava kuntatoiminnan keskiöön. Toiminnan kehittämisessä on olennaista asiakaslähtöisyys, jossa eri hallinnonalojen ammattilaisten osaamisen hyödyntäminen on ensiarvoisen tärkeää.

Terveyden edistämisen toimijat nostettiin esiin useista näkökulmista. Yksilön ja lähiyhteisön vastuu omasta ja perheen terveydestä on terveyttä edistävän työn lähtökohta. Kuntien vastuu keskeisenä toimijana tunnustetaan ja tunnustetaan. Terveyttä edistävän työn rakenteet ja toimintamallit on turvattava myös erilaisissa hallintomalleissa kuten tilaaja-tuottajaratkaisuisissa. Yritykset, elinkeinoelämä ja mainonta on valjastettava terveyttä edistävään työhön aiempaa vakavammin ja vahvemmin. Liikuntaa tukevassa työssä on mietittävä, mikä on arkiliikuntaa ja huippu-urheilua tukevan työn tasapaino. Terveyttä edistävässä työssä tarvitaan yrittäjien, kuntien ja valtion yhteistyötä.

Eri toimijoiden rooleja pohdittaessa mietittiin, onko yhteisöllisyys ja sosiaalisen pääoman kasvataminen mukana terveyttä edistävässä työssä. Tunnistetaanko eri toimijoiden yhteiskuntavastuu riittävän hyvin ja rakentavasti? Miksi yksilön käyttäytyminen toisia kohtaan tuottaa koulutragedioiden kaltaisia tapahtumia, ovatko ympäristön paineet liian kovia?

Kansallinen alkoholipolitiikka puhutti useimmissa tilaisuuksissa. Miten valtiovalta voi 'vetää maton terveyttä edistävän työn alta' alentamalla alkoholiverotusta? Alkoholin hinta, saatavuus ja valistus on saatava metodisesti järjestykseen.

Väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamiseen puututtiin melko monessa puheenvuorossa. Tässä työssä on vaikutettava universaalisti koko väestöön, mutta kohdennettava voimavaroja ennen kaikkea huonompiosaisiin. Kysyttiin, mikä on elämäntapojen merkitys terveyseroihin.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on erittäin merkittävää tulevaisuuteen panostamista. Koulut on saatava mukaan entistä painokkaammin vaikuttamaan lasten perusturvan ja myönteisen oppimisympäristön luomiseen. Vanhemmuuden tukeminen tässä työssä on keinoista keskeinen.

Työikäisten hyvinvoinnista ja työssä jaksamisesta puhuttiin joissakin tilaisuuksissa. Työhyvinvoinnin merkityksestä työssä jaksamiseen ja tuottavuuteen on olemassa tutkittua tietoa. Mitä paremmin ihmiset viihtyvät työssä, sitä parempaa tulosta he tuottavat. Tuottavuuskäsite on saanut ikävän negatiivisen merkityksen vaikka käytännössä se tarkoittaa työn tekemistä älykkäämmin ja fiksummin. Tuotosten mittaaminen vaikuttavuutena olisi parempi kuin mittaaminen suoritteina. Eläkkeelle siirtymiseen kannattaisi kiinnittää enemmän huomiota. Siihen tarvittaisiin valmennusta, jotta tuloksena olisi onnistunut ikääntyminen.

Kaste -hankkeessa on vahva panostus hyvinvointia ja terveyttä edistävien käytäntöjen juurruttamiseen. Työssä on päästävä kestävämpään tilanteeseen niin että henkilöstöpula ei ole toimintaa ratkaiseva ja että kehittämistyö tapahtuu sisältäpäin, ei ulkoa tuotuna.

Terveyttä edistävän työn seuranta ja arviointijärjestelmien kehittäminen on jatkuvasti pinnalla oleva asia. Mittareiden kehittäminen on suuri haaste ja järjestelmien tulisi tuottaa ajantasaista tietoa siitä mihin on panostettu ja mitä saatu aikaan. Tällä hetkellä tämän tiedon saanti on pulmallista ja käytävissä olevat tiedot tulevat liian pitkällä viiveellä.

Terveyttä edistävien palveluiden tuotteistaminen voi olla pulmallista. Toisaalta se antaa luottamushenkilöhallinnolle aidon mahdollisuuden tehdä valintoja ja päästä mukaan tekemään ratkaisuja.

Järjestöjen työssä keskusteltiin vaikuttamisen keinoista, miten eri ikäiset asukkaat ja asiakkaat saavat äänensä kuuluville palveluja kehitettäessä ja tuotettaessa. Osallistujat kuvasivat erilaisia kuulemisen ja vaikuttamisen foorumeja ja käytäntöjä. Järjestöportaalit kuntien nettisivuilla toisivat tietoa järjestöjen toiminnan ja ihmisten osallistumisen mahdollisuuksista.

4. Ideoita ja kehittämis ehdotuksia

Yleisiä kehittämis ehdotuksia

Useissa palautteissa toivottiin lisää tämän tyyppisiä alueellisia tilaisuuksia. Kahdessa palautteessa tilaisuuksien järjestäminen nähtiin turhana, ei vaikuttavana keinona vahvistaa terveyttä edistävää työtä. Tilaisuuksiin liittyviä yleisiä kehittämis ehdotuksina tuotiin esiin seuraavaa:

- Osanottajajoukon tulisi olla laajapohjaisempi kuin nyt oli. Kuntajohdon ja luottamushenkilöiden mukaan saaminen on tärkeää. 'Tällaisia tsemppitilaisuuksia tarvitaan ehdottomasti lisää'.
- Säännöllisesti järjestettäviin terveyden edistämisen tilaisuuksiin tulisi kutsua valtion, kuntien, elinkeinoelämän, järjestöjen ja oppilaitosten edustajia. Mukaan olisi saatava myös kuntien keskijohtoa ja eri hallinnonalojen edustajia, ylimmän johdon lisäksi. Eri toimijoiden yhteistyön kehittäminen on suuri haaste.
- Terveyden edistämisen näkyväksi tekeminen ja sen välttämättömyyden konkretisointi tarvitsee positiivista markkinointia ja teoreettisten suunnitelmien rinnalle konkreettisten esimerkkien ja käytäntöjen esittämistä.
- Kunnat tarvitsevat 'porkkanarahaa' terveyden edistämiseen panostamiseksi, priorisoidakseen ennaltaehkäisevää työtä. Hankkeiden muuntaminen normaaliksi käytännöksi on hankkeiden onnistumisen mittari.
- Terveyttä edistävien prosessien yhtenäistämistä erityisesti yhteistoiminta-alueilla tarvitaan, se tulee olemaan vaativa tehtävä.

Terveyttä edistävän työn kustannukset ja vaikutukset

Ehkäisevän työn merkityksen arviointia sekä sen hyötyjen ja voimavarojen tunnistamista päätöksenteon kannalta pidettiin tärkeänä.

- Terveyttä edistävän työn kustannusten ja vaikutusten arviointi on vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohta.
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen resurssitarpeet on määriteltävä. Suunnitelmalinen terveyttä edistävä työ perustuu voimavarojen tunnistamiseen ja arviointiin.
- Kustannusvaikutuksia arvioitaessa on hyödyllistä arvioida myös vaihtoehtoiskustannuksia.

Seuranta ja arviointi ajantasaiseksi

Seurannan ja arvioinnin kehittäminen perustuu reaaliaikaiseen tietoon ja sen saatavuuteen.

- Rakennettava kunta- ja alueatasolla yhteensopivat seuranta- ja raportointijärjestelmät
- Kehitettävä kuntien ja alueiden välillä vertailukelpoisia hyvinvointimittareita
- Tavoitteena oltava kansallisella tasolla helposti saatavissa olevat tilastot (väestön hyvinvointi ja terveystilastot, hyvät käytännöt ja toimintamallit)
- Kunnat ja alueet tarvitsevat käyttöönsä terveyseroja kuvaavat mittarit.

Terveyttä edistäviä toimenpiteitä

Terveyttä edistäviksi toimenpiteiksi esitettiin koko joukko esimerkkejä:

- Terveysvaikutteisten elintarvikkeiden alv:n alentaminen
- Alkoholiverotuksen korottaminen
- Eriarvoisuuden vähentäminen, vaikuttaminen syrjäytyvien hyvinvointia edistävästi
- Terveysliikuntastrategian laatiminen kuntiin
- Liikuntatuntien lisääminen kouluissa
- Koulumaailman mukaan ottaminen voimakkaammin terveyttä edistävään työhön
- Time out työväliseen ottaminen laajempaan käyttöön
- Nuorten elämäntapa ja ravintotottumusten muuttaminen
- Työssä jaksamiseen vaikuttaminen
- Ikäihmisten liikunnan ja lihaskunnon parantaminen

5. Päätelmät

Palautteiden perusteella voitaneen tehdä johtopäätös, että osallistujat pitivät tilaisuuksia hyödyllisinä. Tosin palautteita antoi vain noin neljännes osallistujista, jolloin annettu palaute voi olla myös vinoutunut. Palautteen antajat esittivät kritiikkiä kutsujen lähettämisestä, niiden kohdentamisesta liian kapea-alaisesti ja tilaisuuksien markkinoinnin vähäisyydestä. Osallistujat olisivat toivoneet, että heidän alueeltaan olisi ollut runsaslukuisempi kuntien joukko mukana, jotta yhteinen keskustelu ja näkemysten vaihtaminen olisi mahdollistunut paremmin.

Kutsujen kohdistaminen oli tietoinen valinta, jolla pyrittiin varmistamaan nimenomaan ylimmän kuntajohdon osallistuminen. Tässä onnistuttiin, kun tilannetta verrataan vuoden 2007 aluetilaisuuksien toteutumiseen. Vuonna 2007 järjestettiin viisi tilaisuutta. Niissä oli järjestäjät mukaan lukien 322 osallistujaa, joista 26 edusti luottamushenkilöitä. Ylimmän kuntajohdon edustajat olivat yksittäisiä poikkeuksia. Nyt toteutuneita tilaisuuksia ei voi suoraan verrata aikaisempiin, mutta suuntaa antavaa on, että mukana oli 84 kunnanjohtajaa ja 96 hallituksen, valtuuston tai lautakunnan puheenjohtajaa. Nyt saadut kokemukset vahvistivat, että tämän tyyppisten tilaisuuksien ohjelman suunnittelussa ja materiaalityössä kannattaa tehdä yhteistyötä valitun kohderyhmän kanssa etukäteen.

Terveyden edistäminen kuntien ja alueiden tehtävänä tunnustetaan ja tunnustetaan tärkeäksi strategiseksi tavoitteeksi ja sitoutuminen yleisellä tasolla on ilmeistä. Hyvinvointia ja terveyttä edistävän työn systemaattinen rakenteiden ja toiminnan edellytysten luominen ei käydyissä keskusteluissa välttämättä vielä välity. Kunnat toivovat kansalliseen tutkimukseen ja kokemukseen perustuvaa tietoa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen hyvistä käytännöistä ja toiminnan vaikuttavuudesta. Innovatiivinen ja uusia näkökohtia esiin tuova puhe toivotaan käännettävän selkeästi arkikäytäntöihin sovellettaviksi, konkreettisiksi esimerkeiksi. Tilaisuuksiin valittujen paikallisten puheenvuorojen ja kuntaesimerkkien valinta on tärkeää. On löydettävä esimerkkejä joissa näkyy innovatiivinen ote ja tuloksellisuus.

Lasten ja nuorten hyvinvointi huolestuttaa päättäjiä. Yhteisöllisyyden vahvistamiseen ja sosiaalisen pääoman rakentamiseen kutsutaan toimijoiksi kaikkia, jotka lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa toimivat. Puheenvuoroissa esitetään enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Kansallisen alkoholipoliittikan aiemmat ratkaisut nähdään kuntien terveyden edistämistyötä vahvasti vaikeuttavana ja kustannuksia lisäävänä ja toiveena on, että tämän tyyppisiä päätöksiä ei enää tehtäisi.

Käytännön työssä olevat päättäjät ja päätösesitysten valmistelijat toivovat selkeitä taloudellisia arvioita terveyden edistämisen kustannuksista ja työhön satsattujen voimavarojen vaikutuksista ja hyödyistä. Jos terveyden edistäminen nähdään investointina, on tiedettävä mitä investoinnit tuottavat. Hyödyllistä olisi myös tietää, mitä investoimatta jättäminen maksaa eli mitä ovat terveyden edistämisen vaihtoehtoiskustannukset.

Kuntien ja alueiden hyvinvoinnin ja terveyden tieto- ja seurantajärjestelmien kehittäminen on jatkuvasti ajankohtainen, joskin aiheesta puhuttiin verraten vähän. Joissakin puheenvuoroissa pohdittiin terveyttä edistävän työn seurantatiedon jälkeensä jääneisyyttä ja mittareiden puutteellisuutta. Käytännössä on vielä pitkä matka sellaisten alueellisten ja kuntakohtaisten seurantajärjestelmien käyttöön ottamiseen, joiden avulla saadaan suoraan väestön terveyttä ja hyvinvointia kuvaavat tiedot, jotka ovat yhdistettävissä palvelujärjestelmän toimintaan ja kustannustietoihin, mielellään vielä väestöryhmittäin.

Terveyden edistäminen on tunnistettu kuntien ja alueiden toiminnassa merkittäväksi ydintoiminnaksi. Miten tehtävät muuttuvat eri hallinnonalojen ydintoiminnoiksi kunnissa ja kuntayhtymissä yhteistyössä eri ammattiryhmien ja kuntaorganisaation ulkopuolisten toimijoidenkin kanssa. Toiminnan konkretisoimiseksi tarvitaan aktiivista ja asiaa valaisevaa sosiaalista markkinointia.